

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)

شهرستان شاهین دژ

عنوان :

کفویت ازدواج و انتخاب همسر

ارسال به شانزدهمین جشنواره بانوی کرامت

استاد راهنما:

خانم الهوردی زاده

پژوهشگر:

محبوب خلیلی آذر

شماره تماس: ۰۹۳۶۴۳۷۴۹۲۸

اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

چکیده

انتخاب همسر مرحله ای مهم و سرنوشت ساز در تحقق ازدواج موفق محسوب می شود. مقصود از کفویت شرعی در ازدواج این است که زن و مرد از نظر اسلام و یا ایمان هم سطح و هم طراز یکدیگر بوده و تفاوت زیادی باهم نداشته باشند. در این تحقیق معیارهای انتخاب همسر در قالب چهار دسته کلی تحت عناوین معیارهای ازدواج، اهمیت کفویت در ازدواج و کفویت از بعد اجتماعی، اقتصادی و فردی با روش کتابخانه ای به صورت توصیفی - تحلیلی از دیدگاه علم اخلاق با رویکرد اجتماعی مورد بررسی واقع شود.

کلید واژه ها: ازدواج، انتخاب همسر، معیارهای انتخاب همسر، کفویت، همسان همسری

مقدمه

در اسلام به دلیل اهمیت ازدواج و اهدافی که در این کانون مقدس دنبال می شود برای گزینش همسر معیارهای خاصی در نظر گرفته شده است و مقصود از کفویت شرعی در ازدواج این است که زن و مرد از نظر اسلام و یا ایمان هم سطح و هم طراز یکدیگر بوده و تفاوت زیادی باهم نداشته باشند اگرچه نمی توان ادعا کرد که این هم طرازی و هم سطحی باید از هر دو طرف کامل بوده و یک مرتبه باشند زیرا ایمان و اسلام دارای مراتب قوی و ضعیف است به همین جهت مفهوم کفو در ازدواج امری نسبی است در این تحقیق سعی بر این است که اهمیت کفویت در ازدواج از دیدگاه فردی و اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. موضوع فوق در علم اخلاق قرار دارد اما در این تحقیق سعی بر این است که از دیدگاه علم اخلاق با رویکرد اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. به دلیل افزایش آمار طلاق در جامعه ضرورت ایجاب می کند که عدم کفویت همسران که منجر به جدایی زن و شوهر می شود بررسی شود. در این پژوهش سعی بر این است که به چند سوال اساسی پاسخ داده شود.

۱. معیارهای ازدواج و اهمیت کفویت در ازدواج چیست؟

۲. کفویت اجتماعی و فردی در ازدواج چیست؟

۳. کفویت فرهنگی و اقتصادی در ازدواج چیست؟

در این تحقیق سعی بر این است که کفایت در شرافت خانوادگی، تحصیلات و مال مورد اختلاف است مورد بررسی قرار گیرد. روش تحقیق در این پژوهش کتابخانه ای می باشد از این رو به چهار فصل تقسیم بندی شده است .

مساله کفویت زوجین در کتب مختلفی مورد بررسی قرار گرفته از جمله: اصول کافی و مکارم اخلاق که به نحو اجمال بدان پرداخته شده است. از طرفی در بررسی به عمل آمده از برخی کتابخانه ها و اینترنت این نتیجه به دست آمده که رساله یا کتابی که صرفا به این موضوع پرداخته باشد و به عنوان یک منبع مهم و قابل دسترسی برای پژوهشگران باشد یافت نشد لذا پرداختن به مساله کفایت به طور شفاف و مبین در یک طیف وسیع نیاز جوامع اسلامی می باشد تا با تبیین این مساله و معیارهای آن از خانواده مستحکم و فرزندانی صالح و نهایت امر از جامعه ای سالم و پویا برخوردار شویم.

مفهوم شناسی

ازدواج در لغت به معنای جفت گرفتن، زن کردن، شوهر کردن، با یکدیگر جفت و قرین شدن، باهم جفت شدن، مزواج، زواج، زناشویی، با هم جفت کردن را.^۱

ازدواج ارتباطی است که دارای تمامیت بی نظیر و گسترده ای می باشد، ارتباطی که دارای ابعاد زیستی، عاطفی، روانی، اقتصادی و اجتماعی است. به عبارتی دیگر همزیستی زوجین در درون خانواده موجب چنان ارتباط عمیق و همه جانبه ای می شود که بی هیچ شک و شبهه ای قابل مقایسه با هیچ یک از دیگر ارتباطات انسانی نمی باشد به نحوی که قرارداد ناشی از آن دارای نوعی تقدس است.

به طور کلی ازدواج را می توان عملی دانست که موجب پیوند بین دو جنس مخالف بر پایه ی روابط پایای جنسی می شود و با انعقاد قرارداد اجتماعی مشروعیت پیدا می کند.^۲

همسر در لغت به معنای اسم کسی که با دیگری ازدواج کرده است، زن یا مردی که با مرد یا زنی ازدواج کرده است.^۳ و در اصطلاح: شوهر یک زن یا زن یک مرد^۴

۱. دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۲، صص ۱۹۷۹-۱۹۸۰

۲. نجاتی، حسین، ۱۳۷۶، ص ۲۳

۳. صدری افشار، ۱۳۹۳، ج ۳، ص ۲۹۰۳

۴. همان جا

تعریف کفویت: «کفو و کفو» در لغت به معنی هم طراز و هم سنگ و همسان بودن در شان و منزلت و قدر و ارزش است.^۱ و در اصطلاح شرعی یعنی کفویتی که در صحت و درستی عقد ازدواج، کفویت شرعی مانند مسلمان بودن معتبر و لازم است و آن عبارت است از اینکه مرد و زن از نظر اسلام و یا ایمان هم سطح و هم طراز یکدیگر بوده و تفاوت زیادی با هم نداشته باشند.^۲

کفو: همتا و هم شان بر این است که فرد پاکدامن باشد و زندگی با او همراه با آسایش باشد.^۳

فرهنگ به معنای: ادب (نفس)، تربیت، دانش، علم، معرفت؛ مجموعه آداب و رسوم؛ مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم و کتابی که شامل لغات یک یا چند زبان و شرح آنهاست.^۴

معیارهای ازدواج

دقت در انتخاب همسر، از امور مسلم و انکار نکردنی در آموزه های دینی است. اما به راستی دلیل این همه تاکید چیست؟ و چرا دقت در انتخاب همسر ضروری است؟ شاید برخی این امر را دست و پا گیر به شمار آورند و اهمیت چندانی به آن ندهند. برای زدودن این تفکر اشتباه باید دلیل تاکید بر دقت در انتخاب را روشن ساخت. لذا در این گفتار به بررسی معیارهای ازدواج می پردازیم.

۱. دینداری

آنچه بیش از هر چیز مهم است، دینداری همسر است امام باقر علیه السلام می فرماید: اتی رجل النبی صل علی علیه وآله یسنا مره فی النکاح، فقال رسول الله صل علی علیه وآله: انکح و علیک بذات الدین تربت یداک.^۵

مردی خدمت پیامبر صلی الله علیه وآله آمد و در باره ازدواج کردن از ایشان کسب تکلیف کرد. پیامبر صل الله علیه وآله فرمود: آری، ازدواج کن و بر تو باد زنان متدین! خدا خیرت دهد.

^۱. راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۷۱۸

^۲. بهجت، ۱۴۲۸ق، ج ۴ ص ۱۵

^۳. مجلسی، ۱۹۸۳، ج ۳۰، ص ۳۷۲

^۴. معین، ۱۳۷۵، ج ۲، ص ۲۵۳۸

^۵. کلینی، ۱۴۰۱ق، ج ۵، ص ۳۳۲

همسر دیندار، در تضمین سرنوشت توحیدی فرد و همچنین تربیت توحیدی فرزند، نقش اساسی دارد همچنین شخص دیندار، ویژگی هایی دارد که عامل موفقیت در زندگی زناشویی و پایداری خانواده می گردد. در یک کلام می توان گفت که تمام ویژگی های لازم برای یک زندگی موفق و شاد، به نوعی زیر مجموعه ایمان و دینداری قرار می گیرد. از این رو به دیندار بودن همسر، توجه جدی شده است. این امر در مورد مردان نیز صدق می کند، از آنجا که تاثیر مرد بر زن در جنبه ایمانی بیشتر است، در برخی روایات، تاکید شده از کسانی که در باره اهل بیت تردید دارند، زن بگیرد ولی به آنها زن ندهید. امام صادق علیه السلام می فرماید: تزوجو فی الشکاک و لا تزوجوهم لان المراه تاخذ من ادب زوجها و یقهرها علی دینه^۱

۲. حسن خلق

یکی از معیارهای مهم در انتخاب همسر «خوش اخلاقی» است. در برخی روایات سفارش شده است که دخترانتان را به ازدواج مردان خوش اخلاق در آورید. از علی بن مهزیار نقل شده است که علی بن اسباط درباره دخترانش نامه ای به امام باقر علیه السلام نوشت که در میان خواستگاران کسی را همتای خودش نیافته است. امام باقر علیه السلام در جواب نامه او چنین نوشت: «فهمت ما ذکر ت من امر بناتک و انک لاتجد احدا مثلك، فلا تنظر فی ذلک رحمک الله فان رسول الله صل الله علیه و اله قال: اذا جاءکممن ترضون خلقه و دینه فزوجوه الا تفعلوه تکن فئنه فی الارض و فسا کبر»^۲

آنچه را درباره دخترانت بیان کرده بودی و این که تو کسی را همتای خودت باشد را نمی یابی، فهمیدم. آن مسئله برای تو مهم نباشد! خدا تو را رحمت کند که پیامبر خدا صل علی علیه و آله فرمود: «هرگاه کسی که خوی و دینش را می پسندید به خواستگاری {دخترانت} آمد، ازدواجش دهید و اگر چنین نکنید، فتنه و فساد بزرگی در زمین به وجود می آید.»

^۱. کلینی، ۱۴۰۱ ق، ج ۵، ص ۳۴۸

^۲. کلینی، ۱۴۰۱ ق، ج ۵، ص ۳۴۷

۱. ویژگیهای اجتماعی

همسانی زن و مرد در امور فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی هرچند به سازگاری بیشتر آنان کمک می کند و لی نمی توان این امر را به عنوان ملاک لازم و قطعی در همه شرایط زمانی و مکانی برای همسر مناسب در نظر گرفت. آیات قرآن کریم به عنوان نمونه می توان به این آیه شریفه اشاره کرد: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»^۱ مردان و زنان بی همسر خود را همسر دهید، همچنین غلامان و کنیزان صالح و درستکاران را اگر فقیر و تنگدست باشند، خداوند از فضل خود آنان را بی نیاز می سازد خداوند گشایش دهنده و آگاه است!

کلمات معصومان و سیره عملی اولیای دین علیه السلام در ازدواج حاکی از این امر است که این ملاک نمی تواند جهت ترجیح افراد به کار رود. به عنوان نمونه وقتی امام سجاد علیه السلام با زنی از بنی شیبان ازدواج می کند یکی از اصحاب، به جهت تعلق زن به آن قبیله و ناشناس بودنش اظهار خرسندی می کند. امام علیه السلام به او می فرماید: تو را صاحب نظر تر از این حساب می کردم خداوند به وسیله اسلام پایین را بالا برد، ناقص را کامل کرد و افراد پایین جامعه را کرامت بخشید. مسلمان پست نیست. پستی، پستی جاعلیت است. پیامبر صل علی علیه وآله سیاه فقیر را به تزویج زن قریشی بسیار ثروتمند در آورد و فرمود: من برای آسان شدن ازدواج ها چنین کردم. شیوه عمل رسول خدا صل علی علیه وآله را سنت و رسم خودتان قرار دهید و بدانید که گرامیترین شما نزد خدا با تقواترین شماست.^۲

۲. صلاحیت خانوادگی

از دیدگاه اسلام شایستگی داوطلب ازدواج برای تشکیل خانواده موفق کافی نیست و لازم است علاوه بر دختر و پسر، خانواده خانواده آنان نیز از صلاحیت برخوردار باشند. دلیل اهتمام اولیای دین به شایستگی خانوادگی این است که ویژگیهای خانواده از طریق ژنها به فرزندان منتقل می شود. بهره مندی فرزندان از خصایص نیکوی اخلاقی، دلیل پاکی وراثت و فضیلت ریشه خانوادگی آنان است. علاوه بر انتقال خصوصیات از طریق وراثت، نوع تربیت خانواده نیز به عنوان یکی از مهمترین عناصر تربیت در پرورش فرزند تاثیر گذار است. در بیان ائمه

^۱. سوره نور، آیه ۳۲

^۲. مجلسی، ۱۹۸۳، جلد ۲۲ ص ۴۳۷

اطهار، پدر و مادر از چنان تاثیر تربیتی بر فرزند خود برخوردارند که می توانند او را یهودی و یا مسیحی و یا مجوس پرورش دهند. از سوی دیگر ازدواج تنها زندگی یک فرد نیست بلکه ازدواج یک فرد مساوی است با پیوند یک خانواده و فامیل و نسل. بنابراین ازدواج با فردی از خانواده ناصالح می تواند منجر به بروز تنش هایی در خانواده شود.^۱

۳. گسترش روابط اجتماعی

دیگر کارکرد ازدواج گسترش ارتباطات اجتماعی است. قرآن کریم این کارکرد تشکیل خانواده را چنین توضیح داده است.

«وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا»^۲ و او کسی است که از آب، انسانی را آفرید و او را دارای پیوند نسبی و سببی قرار داد [و نسل او را از این دو طریق گسترش داد].^۳

منظور از نسب پیوندی است که در میان انسانها از طریق زاد و ولد به وجود می آید، مانند ارتباط پدر و فرزند یا برادران به یکدیگر، اما منظور از صهر که در اصل به معنی داماد است پیوندهایی است که از این طریق میان دو طایفه برقرار می شود مانند پیوند انسان با نزدیکان همسرش.^۴

افراد از اراه ازدواج حوزه روابط خویش را گسترش می بخشند و این وظیفه را در بیشتر جوامع اساسا زنان انجام می دهند. یک بومی مالانزیایی با تمثیل زیبایی این واقعیت را بیان کرده است: «کار زن مانند کار یک سوزن است در دوختن سقف چادر. این سوزن گاهی تو می آید و گاهی بیرون می رود اما در همه حال یک نخ را با خودش می کشد که الیاف سقف را به هم می دوزد.» یعنی زنی که به خانواده تا طایفه دیگر به زنی داده شده و یا از آنها گرفته می شود در حکم سوزنی است که همواره دو خانواده یا طایفه را به هم می دوزد و میان آنها پیوند خویشاوندی برقرار می سازد.^۵

۱. محمدی ری شهری، ۱۳۹۳، ص ۳۷۷

۲. سوره فرقان آیه ۵۴

۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲، ج ۱۵، ص ۱۲۷

۴. بستان، حسین، اسلام و جامعه شناسی خانواده، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳، ص ۱۹

نتیجه گیری

در زمینه انتخاب همسر بی شک کفویت یکی از معیارهای اصلی اسلام است و منظور از کفویت، هم طراز و هم سنگ بودن در منزلت و شان است و مقصود از کفویت شرعی، یعنی کفویتی که در صحت و درستی عقد ازدواج، مانند مسلمان بودن معتبر و لازم است. و آن عبارت است از اینکه زن و مرد از نظر اسلام و یا ایمان هم سطح و هم طراز یکدیگر بوده و تفاوت زیادی باهم نداشته باشند زیرا ایمان و اسلام دارای مراتب قوی و ضعیف است به همین جهت مفهوم کفو در ازدواج امری نسبی است و مناسب نیست که اصل ازدواج که یک سنت مهم پیامبران الهی است، به دلیل فراهم نبودن همانندی کامل ترک شود. همسانی زن و مرد در امور فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و فردی وضع مالی، مذهبی، اخلاقی، فرهنگ خانوادگی، دانش، قیافه و بسیاری از شرایط اجتماعی شامل می شود. باید فاصله در حدی نباشد که زندگی را برای طرفین مشکل سازد. در خصوص اختلاف سطح اقتصادی باید بگوییم که به خودی خود آسیب زا نیست مگر اینکه یکی از طرفین به دیگری منت گذاری کند و یا دچار تکبر و غرور شود.

اختلاف در سطح توانایی مالی میان خانواده زوجین تا حدی قابل تحمل است و حساسیت برانگیز نیست، ولی گاهی این اختلاف در حدی است که کفویت و همتایی میان زوجین را تهدید می کند و زمینه اختلاف های فرهنگی و اجتماعی می شود و تفاهم میان آنان را از بین می برد. بنابراین اگر معیارهای اصلی ازدواج وجود داشته باشد، تمکن مالی در صورتی که باعث بهم خوردن تعادل و کفویت نشود، اشکال ندارد.

هرچند به سازگاری بیشتر آنان کمک می کند ولی نمی توان این امر را به عنوان ملاک لازم و قطعی در همه شرایط زمانی و مکانی برای همسر در نظر گرفت.

پیشنهادهای

پیشنهاد می گردد که در پژوهشهای آینده، موضوعات زیر مورد تحقیق و پژوهش قرار گیرد:

۱- بررسی موضوع کفویت و همسانی زن و مرد در ازدواج های موفق.

۲- بررسی موضوع کفویت در ازدواج های منجر به جدایی

۳- بررسی تفاوت های معیارهای ازدواج در بین جوانان با معیارهای کفویت در ازدواج در اسلام.

۴- بررسی تفاوت های معیارهای ازدواج در بین جوانان با معیارهای همسان همسری از دیدگاه اندیشمندان غربی.

فهرست و منابع

* قرآن کریم

۱. ابن بابویه القمی، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم، موسسه النشر اسلامی چاپ دوم، ۱۳۶۸
۲. ابن بابویه قمی، محمد بن علی، الخصال، قم، موسسه النشر اسلامی، چاپ چهارم، ۱۴۱۴ ق
۳. اشعث کوفی، محمد بن محمد، کتاب الجعفریات (الاشعثیات)، تهران، مکتب نینوی،
۴. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، انتشارات ام اییها، قم، چاپ هشتم، ۱۳۷۷
۵. بستان، حسین، اسلام و جامعه شناسی خانواده، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳
۶. بهجت، محمد تقی، استفتائات، ناشر دفتر آیت اله بهجت، قم، چاپ اول، ۱۴۲۸ ق
۷. پسندیده، عباس، رضایت زناشویی، سازمان چاپ و نشر الحدیث، چاپ ششم، قم،
۸. تبریزی، جواد بن علی، استفتائات جدید، قم، چاپ اول، بی جا،
۹. حرعاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، تحقیق: عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۹۹۱ م
۱۰. حرعاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، قم، موسسه آل البيت، ۱۴۱۲ ق
۱۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه ادیب الغاط، چاپ دوم از دور جدید، موسسات دانشگاه تهران، تهران،
۱۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، زیر نظر محمد معین، تهران، نشر شرکت چاپ افست گلشن، بی تا
۱۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دارالعلم الدارالشامیه، دمشق، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق
۱۴. صدری افشار، غلامحسین، نسرین و نستر حکمی، فرهنگ نامه فارسی و فرهنگ معاصر، چاپ سوم، ۱۳۹۳

۱۵. قلانی، بهرام، ازدواج رحمت و مودت، ناشر انتشارات راقم، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق: علی اکبر الغفاری، بیروت، دار صعب و دارالتعارف، ۱۴۰۱ ق
۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق علی اکبر الغفاری، بیروت، دار صعب و دارالتعارف، ۱۴۰۱ ق
۱۸. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، چاپ بیروت، موسسه الوفا، ۱۹۸۳
۱۹. محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ترجمه حمید رضا شفیعی، قم، دارالحدیث، ۱۳۹۳
۲۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ نهم، ۱۳۷۵
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، احکام بانوان، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، قم، چاپ یازدهم، ۱۴۲۸ ق
۲۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲
۲۳. موسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت، موسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب، قم، چاپ اول، ۱۴۲۶ ق
۲۴. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، چاپ هفتم، بیروت،
۲۵. هاشمی نژاد و دیگران، «همسان همسری از دیدگاه روانشناسی و مقایسه آن با مفهوم کفویت در فقه»، نشریه اسلام و سلامت دوره اول، شماره ۳، ۱۳۹۳
۲۶. نجاتی، حسین، روانشناسی زناشویی، انتشارات بیکران، ۱۳۷۶